

MARTA BJELETIĆ

O POREKLU NEKIH REČI IZ ISTOČNE SRBIJE

Посебан отисак из *Зборника Матице српске за филологију и лингвистику*,
XXXIV/2 за 1991.

НОВИ САД
1991.

O POREKLU NEKIH REČI IZ ISTOČNE SRBIJE

MARTA BJELETIĆ

Zahvaljujem prof. Vjeslavu Borišu na dragocenoj pomoći pri izradi ovog rada.

Dijalekatske reči o kojima se u ovom radu govori odabrane su prema sledećim kriterijumima: a) da reč nije obrađena u *Etimologijskom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* (neke od njih samo su pomenute, ali bez konačno rešene etimologije); b) da analizirana srpskohrvatska reč nije navođena u slovenskoj etimološkoj literaturi; c) sve obrađene reči pripadaju oblasti materijalne kulture; d) sve one imaju svoje slovenske ekvivalente, što u ovom slučaju svedoči o njihovom praslovenskom poreklu.

mel(j)ica

Svi slovenski narodi gajili su i obrađivali lan i konoplju. Proces obrade obuhvatao je niz radnji: čupanje iz zemlje, močenje, sušenje, trenje, grebenanje, savijanje očišćenog prediva u povesma, pređenje, premotavanje niti, snovanje i tkanje.¹ Najvažnije oruđe za trenje bilo je tzv. **tǫrdlo*: **tǫrdlica* (sh. *trlica*), pomoću kojeg su odvajani tvrdi delovi stabljike od vlakana. Ova sprava sreće se kod svih slovenskih naroda, ali u različitim krajevima ima različite nazive. Drugi najčešći slovenski naziv je **mędlo*: **mędlica* (sh. *melica*).²

Etimologija i jednog i drugog naziva je jasna. Oba predstavljaju nomina instrumenti izvedena od glagola: prasl. **terti*, *tǫrǫ* „trti“ → **tǫrdlo* → **tǫrdlica* > sh. *trlica*; prasl. **męti*, *mǫnǫ* „gnječiti, lomiti, trti“ → **mędlo* → **mędlica* > sh. *melica*. Oblici **tǫrdlica* i **mędlica* su nove, tipično slovenske tvorevine.³

¹ Vidi: Z. Škrbina, *Terminologija tkanja i obrade lana i konoplje u selima Bilo-gore*, PPJ 15, 141.

² Trlice se dele na ručne i nožne. Ručne mogu imati pokretne ili vezane drvene noževe odn. bijače. Prvi tip zastupljen je u celoj Makedoniji, delimično na Kosovu i u Metohiji, u Pomoravlju Južne Morave, celoj istočnoj Srbiji i južnom Banatu. Drugi tip koristi se u Šumadiji, jednim delom po kotlini Južne Morave, u Bosni, Hrvatskoj, Slavoniji, Sremu i Sloveniji. Nožne trlice (stupe) raširene su u zapadnoj Srbiji, Bosni, Hrvatskoj, Slavoniji, Lici, Krbavi delimično u Sremu. (Vidi: B. Radović, *Gajenje i obrada lana i konoplje u našem narodu*, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XIX, Beograd, 1956, 27—96). Uporedi i: K. Moszyński, *Kultura ludowa Słowian I*, Warszawa, 1967, 311—312.

³ Uporedi: O. H. Трубачев, *Ремесленная терминология в славянских языках (этимология и общий иррегулярной реконструкции)*, Москва, 1966, 69—77.

U srpskohrvatskom jeziku najopštiji naziv je *trlica*. O tome svedoče RJAZU, Skokov Rječnik i svi dijalekatski izvori koji su mi bili dostupni.⁴ Sreću se još i nazivi: *stupa*, *stupka*, *stuka*, *tukača*, *otepača*, *trepača*, *cecalica*, *nabojnik*, *valjak*.⁵

Međutim, potvrđen je i drugi termin: *mèlica* ž. pokr. „naprava za mlaćenje konoplje, trlica“ (RSANU);⁶ *melica* (B. Radović, *Gajenje i obrada lana i konoplje o našem narodù*, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XIX, 67); *meljica* „trlica“ (D. Zlatković, *Poslovice i poređenja u pirotskom govoru*, SDZb XXXIV, 641). Prva reč je zabeležena u Poreču, oblasti u istočnoj Srbiji južno od Donjeg Milanovca, druga u vlaškom selu Grabovici kod Brze Palanke, a treća u pirotskom govoru.

Postavlja se sledeće pitanje: da li je sh. *mèlica*/*meljica* kontinuanta prasl. *mèdlica ili pozajmljenica? Pre no što se na njega odgovori, treba prikazati rasprostranjenost date lekseme u ostalim slovenskim jezicima.⁷

U makedonskom jeziku najčešće je zastupljen naziv мелица (RMJ, Poreč. Titov Veles).⁸

Slična je situacija i u bugarskom, gde srećemo dijalekatsko мелица Krvenik, Sevlievsko, Trojan, Makosevo, Plevensko, Sofijsko, Banat), мѐлца (Batak, Kesarevo, Gornoorjahovsko, Babovo, Rusensko, Pavlikensko, Banat), мѐльца (Markovča, Čulevča, Šumensko, Rusalja, Velikotrnovsko)/BER III, 727/. Falinjska i Vakarelski⁹ tvrde da se i u severozapadnim bugarskim dijalektima relativno ograničeno javlja i naziv търлица.

Na istočnoslovenskom terenu nalazimo sledeće nazive: rus. мя́лица, мя́ло (SRNG 19, 83—84); ukr. м'я́лиця (SUM IV, 838), мя́ло (Želehovski I, 461), м'я́лиця, мня́лиця (Grinčenko II, 458);¹⁰ brus. мядліца. мя́лиця (severozapadna Belo-rusija, Polesje),¹¹ м'я́ло (Turov).¹²

⁴ Vidi: *trlica*, f. „sprava u kojoj se tuče, tara lan, isto što „stupa““ (RJAZU); *trlica* „stupa, trepača“ (ERHSJ III, 511, s. v. *triti*, *tārēm*); od svih preglednih izvora samo se u ovima navodi reč *trlica*: N. Živković, *Rečnik pirotskog govora*, Piro, 1987, 156; B. Mitrović, *Rečnik leskovačkog govora*, Leskovac, 1984, 328; M. Tomić, *Rečnik radimskog govora*, SDZbXXXV, 150; D. Zlatković, *Poslovice i poređenja u pirotskom govoru*, SDZb XXXIV, 672; J. Ribarić, *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, SDZb IX, 200; Z. Škrbina, *Terminologija tkanja i obrade lana i konoplje u selima Bilo-gore*, PPF 15, 147; S. Težak, *Ozaljski govor*, Hrvatski dijalektološki zbornik 5, Zagreb 1981, 411; B. Finka i S. Pavešić, *Rad na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici*, Rasprave Instituta za jezik JAZU, 1, Zagreb, 1968, 39.

⁵ Uporedi: B. Falińska, *Polskie słownictwo tkackie na tle słowiańskim II*, *Zróżnicowanie geograficzne obróbki włókna*, Cz. 2. Mapy, Mapa 17 a.

⁶ U RSANU je data ovakva odrednica: *mèlica* ž. 1. dem. od *mèla*; isp. *imela* (a); 2. pokr. naprava za mlaćenje konoplje, trlica. Međutim, jasno je da se ovde ne radi o jednoj polisemantičnoj reči već o dva homonima.

⁷ Uz termine neće biti davana objašnjenja, jer je značenje u svim slučajevima isto.

⁸ Б. Видоески, *Поречкиот јовор*, Скопје, 1950, 62; N. Reiter, *Der Dialect von Titov-Veles*, Berlin, 1964, 176. U Maleševu se i vlakno koje ostaje po otpadanju pozdera zove melica (B. Radović, nav. delo, 46).

⁹ X. Вакарелски, *Етнографія на Бѣларія*, София, 1974, 384.

¹⁰ Potvrde ovog termina u ukrajinskom jeziku ukazuju na to da Trubačov nije u pravu kada tvrdi da se u ukrajinskom sreće samo kontinuant prasl. *trdlica (vidi nap. 3.).

¹¹ *Слоўнік Беларускіх іававак іаўночна-заходняй Беларусі і яе іаіранічча* 3, Мінск, 1982, 99; Н. Г. Владимірская, *Полесская іермінолоія іікачэствя* [u:] Лексика Полесья, Москва, 1968, 232.

¹² *Тураўскі слоўнік* 3, Мінск, 1984, 104.

U zapadnoslovenskim jezicima ovaj termin je takođe dobro posvedočen. U poljskom nailazimo na različite dijalekatske varijante: *międlica* : *miądlica*.¹³ U češkom jeziku postoji imenica *mědlice* (PSJČ II, 762), a u slovačkom *mädlica* (Kálal, 318).¹⁴

Iz slovenskih jezika naziv ovog oruđa prodro je i u rumunski: *méliță*, dij. *mélință*. Reč je rasprostranjena na čitavoj teritoriji rumunskog jezika (Mihăilă Impr., 33—34).

Kao što je na početku rečeno, prasl. imenica **mędlica* preko posrednog oblika **mędlo* stoji u vezi sa prasl. glagolom **męti*, *тъно*. Ovaj glagol ima svoje kontinuantu u većini slovenskih jezika: sln. *mėti*, *mánem* „trti, trljati“, bug. *мѣна* „udaram, mrvim lan i konoplju da se oslobodim pozdera“, rus. *мять*, *мну* „přitiskajući pretvarati u meku masu“, ukr. *м’яти*, *мну* „přitiskati, stiskati“, polj. *miąć*, *mnę* „gnječiti, stiskati“, stčeš. *mieti*, *mnu* „gnječiti, stiskati“, slč. *mät’ mne* „trti“ (Bezljaj II, 181).¹⁵

Može se pretpostaviti da je od imenice **mędlo* : **mędlica* obrazovan denominativni glagol **mędliti*, koji takođe ima svoje kontinuantu, npr. polj. *międlić* : *miądlić* „lomiti lanenu ili konopljanu slamu da bi se odvojila vlakna od pozdera“; češ. *mědliti* „odvajati od vlakana lana pozder“; slč. *mädliť* „isto“. Uporedi i mak. *мелича* (м) „udaram, lupam konoplju“.

U srpskohrvatskom jeziku nisam pronašla kontinuantu ni glagola **męti*, *тъно* ni glagola **mędliti*.¹⁶

Što se tiče naše lekseme *měllica* / *meljica*, na osnovu samo tri potvrde teško je doneti tačan sud o njenom poreklu u srpskohrvatskom jeziku. Postoje dve mogućnosti. Prva je da su obe varijante relikti prasl. **mędlica* na našem terenu. U prilog tome govori ne samo njihovo značenje, već i fonetski lik koji predstavlja rezultat regularnog fonetskog razvoja praslovenske imenice u srpskohrvatskom jeziku. Palatalno *ř* u reči *meljica* posledica je sekundarne palatalizacije koja je česta pojava u dijalektima istočne i južne Srbije¹⁷ (uporedi: *řřlica* / *řřljica*; *pljísne* / *plisne* „prosuti tečnost ili zrnelje“; *gasilče* / *gasiljče* „petrolejska limena lampica bez stakla“; *želud* / *željud* „želudac“; *przólím se* / *przóljim se* „okliznuti se, pasti na klizavici“).¹⁸ Činjenica da i drugi južnoslovenski jezici čuvaju ovu leksemu (mak. *мелуца*, bug. *měлуца*) takođe bi govorili u prilog ovoj tezi. Sem toga, još uvek nema dovoljno dijalekatskih podataka, pa je lako moguće da ova reč i nije tako usamljena kao što u ovom trenutku izgleda.

¹³ B. Falińska, nav. delo, Mapa 17. Ovde i mnogobrojni drugi likovi: *miadlycia*, *mialica*, *miądel*, *międlnica*, *mielnica*, *mialnica*.

¹⁴ Ni ovde Trubačov nije u pravu kada kaže da se u slovačkom sreće samo *trlo*, *trlica* (vidi nap. 3.).

¹⁵ „Od iste osnove **men-* „mrviti, gnječiti“ je i sln. *mencáti* „trljati, trti“ i *mencěla* „trlica za lan“ (Idem).

¹⁶ Ali fonetski lik i semantika dozvoljavaju da se sh. glagol *měljati*, *měljám* I 1. a. „gnječiti, mrviti, sitniti; b. stiskati, gužvati“ — uvrsti u ovu porodicu reči. Glagol je potvrđen kod V. Pelagića, *Stvarni narodni učitelj*. . . V izd., Beograd 1903, 883. i kod M. Božića, *Kurlani gornji i donji*, Zagreb, 1954, izd. „Zora“, 314. Međutim, stvar zahteva dalja istraživanja.

¹⁷ . . . „ima dosta i takvih (slučajeva) gde umekšan suglasnik stoji mesto neumekšanog, i ako nema nikakvog konsonanta pored sebe“ (A. Belić, *Dijalekti istočne i južne Srbije*, SDZb I, 222). Uporedi tako i primere.

¹⁸ Primeri su uzeti iz: N. Živković, *Rečnik pirotskog govora*, Piroto, 1987; D. Zlatković, *Poslovice i poređenja u pirotskom govoru*, SDZb XXXIV i *Frazeologija straha i nade u pirotskom govoru*, SDZb XXXV.

Druga mogućnost je — da je data leksema pozajmljenica. Reč *mèlica* (s obzirom na to da na teritoriji Poreča i u Grabovici žive Vlasi) mogla bi biti pozajmljena iz rumunskog *mélitã*. To, uostalom, ne bi bio jedini slučaj da se neka slovenska reč pozajmljuje iz neslovenskog jezika. Reč *meljica* zabeležena u pirotskom govoru, sudeći opet po geografskom položaju, mogla bi biti bugarskog porekla. U prilog tvrđenju da je reč o pozajmljenici govorila bi i činjenica da u srpskohrvatskom jeziku nisu sačuvani kontinuantni prasl. glagola *meṭi, *mьnъ ili *meḍliti.

Ni sam podatak da su obe varijante posvedočene na periferiji srpskohrvatskog terena ne može u ovom slučaju biti od pomoći, jer iako periferija dobro čuva najstarije oblike, ona je daleko otvorenija za uticaje sa strane.

Prema tome, pitanje porekla sh. *mèlica*/*meljica* za sada treba ostaviti otvorenim. Pojava novog dijalekatskog materijala omogućiće da se dođe do konačnog rešenja ovog problema.

vra (h)

U srpskohrvatskim dijalekatskim izvorima zabeležena je imenica *vrá* m. u nekoliko značenja: „gumno sa žitom za vršu“ (Leskovac, Mitrović, 46); „gumno“ (Svinica, Tomić, SDZb XXX, 129); „snopovi pšenice naslagani uz stožer na gumnu dok se vrlo volovima i konjima“ (Lužnica, Ćirić, SDZb XXIX, 130); „vršaj“ (Piroto, Živković, 16); „gomila, hrpa“ (Ošljane, Niševci, Vranje, Belić, SDZb I, 305; Knjaževac, Dinić, SDZb XXXIV, 40; Bučum i Beli Potok, Bogdanović, SDZb XXV, 151).

RSANU beleži ovu pokrajinsku leksemu u dva značenja: *vráh* (obično u izgovoru: *vrá*) m. 1. „gomila, hrpa (obično o snopovima za vršidbu ili o ovršenom žitu)“ sa potvrđama iz Svrljiga, Pirota, Knjaževca i Zaglavka, i 2. (u priloškom značenju) „mnogo“, sa potvrdom iz Svrljiga.

U RJAZU i ostalim srpskohrvatskim izvorima nema ove imenice, pa je očito da je njena upotreba (sa karakterističnim gubljenjem glasa *h*) ograničena na istočnu Srbiju. Podatak iz Svinice tome ne protivreči jer govor Sviničana pripada prizrensko-timočkom tipu, baš kao i govori srpskih mesta u kojima je reč posvedočena.

Ovu istu leksemu srećemo i na makedonsko-bugarskoj teritoriji. U makedonskom jeziku postoji imenica *врав* m. „vršaj (snopovi bačeni za vršenje)/RMJ/, dijalekatski oblik bez završnog suglasnika *h*: *врã* m. „gumno“ (Kostur)¹⁹ i dijalekatsko *враф* (*вра*) „žito koje se postavlja za vršenje“ (Gostivar).²⁰ U bugarskom jeziku nalazimo reč *врах* u sledećim značenjima: „snopovi nabacani na gumno za vršidbu“; „žito ovršeno za jedan dan“; „grupa, gužva“ (BER I, 182). Gerov daje i značenje: „gumno za vršenje“ (Gerov I, 154). U bugarskim dijalektima posvedočen je i oblik sa krajnje redukovanim izgovorom završnog *h*: *вра** m. „gumno“; „snopovi za jedno vršenje“ (Čustendil).²¹ Za razliku od istočnosrpske lekseme, mak. *врав* i bug. *врах* dalo je izvedenice: mak. *зимоврах* „jesenje okopavanje vinove loze“ i *зимовраш а* „okopavam lozu u jesen“ (Ohrid) i bug. *врахло* dij. „nešto raz-

¹⁹ Б. Шклифов, *Речник на костурскиј јовор*, Бд VIII, 218. Uporedi u istom govoru prg. *ірã* „grašak“, *сирã* „strah“

²⁰ А. Поповски, *Македонскиот јовор во Гостиварскиот крај* /u:/ Гостиварскиот крај (македонскиот, албанскиот и турскиот говор) II, Гостивар, 1970, 106.

²¹ И. Унлевски, *Кюстендилскиј јовор*, ТБД I, 217.

basano kao vrah“ i *врахлѣя* dij. „vučem, teglim nešto kao da vršem“ (BER I, 182).

U crkvenoslovenskim izvorima XII—XIV veka potvrđena je reč *врахъ* m. „mlačenje; gomila“ (Miklosich, Lexikon, 75); „gumno, mlačenje“ (SJS I, 221).

Data leksema rasprostranjena je i na istočnoslovenskom terenu: rus. *ворохъ* m. „hrpa, gomila rastresitog materijala (obično o žitu i slami)“; prenosno „o velikoj količini, mnoštvu nečega“ (SSRJ 2, 685); „lopatom skupljena gomila omlaćenog ali još neovejanog žita“ (Dalj), a takođe je dobro potvrđena u dijalektima, sa značenjima: „gomila, hrpa omlaćenog žita“; „gomila, hrpa snopova, sena, slame“; „gomila, smet“ (SRNG V, 124). I strus. oblik *ворохъ* m. ima isto značenje: „gomila“; „mnoštvo, velika količina nečega“.²²

U ukrajinskom nalazimo istu reč *ворохъ* m. „gomila“; „gomila neovejanog žita“ (Grinčenko I, 256), a takođe i oblik ženskog roda *вороха* f. „gomila“ (Želehovski I, 122). Oblik iz XVIII veka *ворохъ* m. ima isto značenje: „gomila (žita)“.²³

U beloruskom srećemo naporedne oblike *ворах* : *ворохъ* „gomila, hrpa“ (Turrov);²⁴ „gomila đubreta ili žita“ (Polesje);²⁵ „velika gomila“, (priloško značenje) „mnogo“ (severozapadna Belorusija).²⁶ Istorijski oblik *ворохъ* m. ima isto značenje „gomila, hrpa“.²⁷

Zapadnoslovenski jezici ne poznaju ekvivalente ove lekseme.²⁸ Međutim, ona je kao južnoslovenska pozajmljenica ušla u rumunski i albanski: rum. *vraf, vrav*: „hrpa snopova ili pleve (na gumnu)“; „gumno“; „gomila“ (Mihaila, Impr., 54); alb. *vrah* „hrpa snopova, krstina“.²⁹

Semantika i fonetski lik reči ukazuju da je sh. dij. *vra(h)* u očitj vezi sa sh. glagolom *vrēci* : *vrēci* (ijek. *vrijēci* : *vrijeći*) i *vr̄ci* : *vr̄ci*, *vr̄šem* „odvajati zrelo zrnavlje žita iz klasja (mašinom vršalicom, mlačenjem ili pomoću konja odn. volova koji gaze žito)“ /RSANU/, kome u potpunosti odgovara stslav. *връщати*, *врэхъ* „mlatiti“ (SJS I, 232) i bug. dij. *врэхъ*, *врэхам* „vršem“ (BER I, 213). Ovaj glagol je kontinuanta prasl. *verhti, *vr̄ho*, verovatno u značenju „vreći, odvajati zrnavlje iz klasja pomoću volova“ (upor. ERHSJ III, 625).

U slovenskim jezicima posvedočen je i izvedeni glagol: sh. *vr̄šiti*, *vr̄šim* „vreći“; sln. *vr̄šiti*, *-im* „vreći gaženjem (pomoću stoke)“; mak. *вршу*, *vr̄ci*“; bug. *вршуд* i *вршудея* „odvajam zrnavlje od klasja“ (BER I, 214); rus. dij. *вершудитъ* „mlatiti pomoću konja“ (SRNG IV, 174), koji potiče od prasl. **vr̄šiti*, *vr̄šo*, a koji je iterativ od primarnog glagola *verhti.³⁰

²² *Словарь русского языка XI—XVII вв.* 3, Москва, 1976, 36.

²³ Е. Тимченко, *Історичний словник українською мовою* I, Харків — Київ, 1930, 312.

²⁴ *Тураўскі слоўнік* I, Мінск, 1982, 142.

²⁵ Л. П. Выгонная, *Земляробчая ідэрміналогія* /u:/ Лексіка Палесся ў прасторы і часе, Мінск, 1971, 86.

²⁶ *Слоўнік беларускіх іававак іаўночна-заходняй Беларусі і яе іаіранічна* I, Мінск, 1979, 328.

²⁷ *Гісіарычны слоўнік Беларускай мовы* 4, Мінск, 1984, 192.

²⁸ Vršenje pomoću volova i konja bilo je skoro jedini način vršidbe na Balkanskom poluostrvu. Primajvano je takođe u zapadnoj Ukrajini, Rusiji, Polesju, Letoniji, u Rumuniji i Mađarskoj. U krajevima nastanjenim zapadnim Slovenima korišćen je drugi vid vršidbe — mlačenje, pa je to verovatno razlog što iz ovih areala nema posvedočenih ekvivalenata našega *vra(h)*. O tome opširnije vidi u: K. Moszyński, *Kultura ludowa Slowian* I, Warszawa 1967, 213—216.

²⁹ *Fjalor shqip — serbokroatisht*, Prishtinë 1981, 1015.

³⁰ O tom tipu iterativa vidi: F. Slawski, *Zarys słowotwórstwa prastłowiańskiego* /u:/ Słownik prastłowiański I, Wrocław, 1974, 56.

Srpskohrvatska imenica *vra(h)* i njeni slovenski ekvivalenti nesumnjivo potiču od prasl. *vorhъ. Ovaj praoblik navodi i Skok, ali pri tom uopšte ne pominje sh. leksemu *vra(h)*.³¹

Rekonstruisana imenica *vorhъ je praslavenska inovacija. Ona predstavlja derivat glagola *verhti. Izvedena je pomoću sufiksa *-ъ* i dodatnog morfološkog sredstva — alternacije *-e-:o-*.³² Imenice ovog tipa bile su raširene u praslavenskom jeziku i prvobitno su označavale samu radnju.

Nije teško objasniti semantički razvoj razmatrane lekseme. Imenica je prvobitno označavala radnju — vršenje (nomen actionis). Takve imenice su se u praslavenskom jeziku često konkretizovale u nomina acti i počinjale da označavaju i čin — vršaj. Zatim se značenje imenice proširilo na objekat radnje — žito, snoplje (nomen patientis) i napokon je počela da označava i mesto na kojem se radnja vrši — gumno (nomen loci).³³ Iz značenja „gomila žita, snopova“ proisteklo je značenje „gomila, hrpa“ (kao, uostalom, u ruskom, gde *сѵпохъ* označava ne samo hrpu snopova, već i slame, sena, đubreta. . .). I na kraju, sekundarno se razvija priloško značenje „mnogo“, koje je, osim u srpskohrvatskom posvedočeno i u ruskom i u beloruskom. Analogan semantički razvoj zapaža se i u sh. imenici *vršaj*, koja pripada istoj porodici reči i ima sledeća značenja: „vršidba“; „snoplje žita poređano na gumnu za vršidbu, količina snopova za jednu vršidbu, jedno vršenje“; „mesto gde se vrše žito, gumno“ (RSANU).

žagl(j)a, žegl(j)a, žegra, žigla

Pri uprezanju volova, u jaram se uvlače drvene ili metalne palice koje ne dozvoljavaju govečetu da iz njega izađe. U dijalekatskim izvorima sa područja istočne Srbije zabeleženi su sledeći nazivi za ovaj deo jarma: *žaglá* (Timok, Dinić, SDZb XXXIV, 74), *žáglja* (Crna Reka, Marković, SDZb XXXII, 302), *žeglá* (Lužnica, Ćirić, SDZb XXIX, 135; Piroć, Živković, 38), *žegré* pl. (Leskovac, Mitrović, 89), *žb^agla* (selo Žlne, Belić, SDZb I, 51), *žeglá, žə^eglá, žegra* (Bućum i Beli Potok, Bogdanović, SDZb XXV, 153). G. Elezović navodi oblik *žžgra* (*Rečnik kosovsko-metohiskog dijalekta*, SDZb IV, 179). Isti oblik zabeležen je i u Goraždevcu kod Peći i u govoru Vasojevića.³⁴ U Rečniku SANU nailazimo na sledeće imenice: *žāgla/žāglja* (Vražo-grnac, Trnavac, Rgotina, Timok, Crna Reka, Tupižnica, Zaječar),³⁵ *žžgla* (Piroć), *žbalja* (Paraćin), *žžgra* (Levač i Temnić, Crna Reka, Sokobanja, Toplica), *žigla* (Donji Milanovac, istočna Srbija). Kao što se iz primera vidi, ova leksema ima nekoliko fonetskih (i morfoloških) likova: *žagla, žaglja, žegla, žeglja, žegra, žigla*. Oblici sa poluglasom (*žb_a gla, žə^e gla*) samo su varijante oblika sa vokalizmom *a* ili *e*.³⁶

³¹ „Još postoji prijevaj perfekturna *uors-> praslav. *vorhъ> stoslav. postverbal *vrahъ*, tritrativo > *acervus*, rus. *vorohъ*, ukr. *voroh* ‚Haufe‘, v. *vorohi* ‚zusammen‘, očuvan u rum. *vraf, vrvav* ‚Haufe gedroschenen Getreides‘, arb. *vrah* ‚gomila‘ (ERHSJ III, 625, s. v. *vrijeci*).

³² O tvorbi imenica sa istim sufiksom i istom vokalskom alternacijom kao *brodъ, gonъ, vozъ, torъ*, izvedenih od glagola, vidi: F. Sławski, nav. rad, 58.

³³ Pradavni slovenski naziv mesta vršidbe je *gumno* < *gumno (vidi delo u nap. 28).

³⁴ M. Bukumirić, *Iz ratarske leksike Goraždevca* (kod Peći), PPJ 19, 79. R. Stijević, *Iz leksike Vasojevića*, SDZb XXXVI, 173.

³⁵ U odrednici nije precizirano u kojim se mestima upotrebljava oblik *žāgla*, a u kojim *žāglja*.

³⁶ Belić u *Dijalektima istočne i južne Srbije*, str. 13, kaže: „Vokali *a, e, i* izgovaraju se katkada, uglavnom u timočkom dijalektu, i zatvoreno ili usko. . . Ovo je važno zato što se zbog toga menja i samoglasnik prelazeći u poluglasnik ili bar ličeći na njega po svome akustičkome momentu. Tako prelazi takvo *a₁* u poluglasnike *b^a* ili *b^a*, *b^a*; *e₁* u *e^e* i *ɛ^e*“.

Međutim, u izvorima nailazimo i na druga značenja ove reči: *žāgra* 1. „du-gačka motka, pritka, na vrhu račvasta, po kojoj se grana loza“ (Crna Gora); 2. „deo pluga ili volovskih kola sastavljen od dveju daščica u sredini povezanih klinom, koje spajaju rudu sa jarmom“ (Lika, Knin; BiH, Srem, Hrvatska) /RSANU/; *žāgra* „sprava na plugu“ (Lika) /RJAZU/;³⁷ *žāgre* f. pl. „naprava u vidu lestvica okačena na zid štale, iz koje se stoka hrani senom“ (Vojvodina);³⁹ *žīgija* zast. „gvozdena naprava za žigosanje konja“ (Vojvodina) /RSANU/.

Ekvivalenti ove reči javljaju se i u drugim slovenskim jezicima. U makedonskom oblici *жеїла*, *жеїол*, *жеїра* imaju uglavnom značenje: „gvozdena ili drvena šipka koja se stavlja na jaram pri uprežanju“ (Gostivar, Titov Veles, Kostur, Solunsko, Kukuš).³⁹ U T. Velesu je zabeležen i oblik *жеїол* „kolac za koji se vezuje stoka“ (BER I, 530).

Na bugarskom terenu takođe je najrasprostranjenije značenje: „palica u jarmu“. Tu nailazimo na veliki broj fonetskih varijanti. U Rečniku Gerova zabeleženi su oblici: *жеїл*, *жеїла*, *жеїлџ*. U narodnim govorima nalazimo: *жеїл* (Elen-sko), *жеїл* (Trojan), *жеїл* (Ihtiman), *жеїлџ* (Pirdopsko, Botevgrad, Sevlievsko, Plovdivsko), *жеїлџ* (Vračansko, Đumurdžinsko), *жеїлџ* (Vidinsko), *жеїлџ* (Sofij-sko, Ihtiman), *жеїрџ* (Čustendil), *жеїлџ* (Plovdivsko, Rodopi), *жеїлџ*^(?) (Sevlievsko, Banat).

Pored tog osnovnog značenja, u bugarskom jeziku sreću se i druga: *жеїлџ* „gvozdena šipka koja povezuje rudu rala sa drškom“ (Vračansko); *жеїла* „štap pomoću kojeg se vedro, umesto lancem, spušta u bunar“ (Krivna, Razgradsko, Banat); *жеїлџ* „kuka na koju se kači posuda za vodu“ (Banat).

Pojedini fonetski bliski oblici semantički su potpuno udaljeni, pa stoga nije sigurno da li pripadaju ovoj grupi reči: *жеїра* „bodljikavo drvo koje lepo cveta“ (Rusalja, Trnovsko); *жеїра* „Paliurus aculeatus“ (Trnovo); „grab“ (Berievo, Sevlievsko); *жеїла* / *жеїлџ* „bežanje od teškog rada, težnja da se teškoća prebaci na drugoga“ (Strandža).

Posebnu grupu čine oblici koji imaju značenje: „usijani gvozdeni štap za probijanje rupa u drvetu“: *жеїлџ* (Smolsko), *жеїлџ* (Stanjovci, Brezniško), *жеїла* / *жеїлџ* / *жеїлџ* (Rodopi).⁴⁰

³⁷ Upoređi i: B. Bratanić, *Oraće sprave u Hrvata*, Publikacije Etnološkog seminara sveučilišta u Zagrebu 1, Zagreb, 1939, 83.

³⁸ G. Vuković, *Terminologija kuće i pokućstva u Vojvodini*, Novi Sad, 1988, 139, ib. 173.

³⁹ Primeri su uzeti iz: A. Поповски nav. delo, 105; N. Reiter, nav. delo, 206; Б. Шкљифов, nav. rad, 234 (samo *жеїла*); M. Małeckı, *Dwie gwary macedońskie (Suche i Wysoko w Soluńskiem)* II, Kraków, 1936, 134 (samo *žegla*); Д. Н. Сакъов, *Принос към речника на кукушкия ѝвор*, БД III, 324.

⁴⁰ Navedeni bugarski materijal uzet je iz sledećih izvora: Н. Геров, *Речник на българијскиј език* II, Софија, 1976; Бер I, 530-531; Г. Горев, *Странджанскиј ѝвор*, БД I, 84; Ср. Попогеоргиев, *Из лексикаша на с. Чешнеїурово, Пловдивско*, БД I, 209; З. Божкова, *Принос към речника на сорийскиј ѝвор*, БД I, 247; Л. Гълъбов, *Говорїи на с. Доброславици, Софийско*, БД II, 78; Т. Стойчев, *Родойски речник*, БД II, 158; М. Сл. Младенов, *Лексикаша на ихїииманскиј ѝвор*, БД III, 65; И. Кънчев, *Говорїи на с. Смолско, Пирдојско*, БД IV, 101; С. Ковачев, *Троянскиј ѝвор*, БД IV, 202; Н. П. Ковачев, *Речник на ѝвора на с. Кръвеник, Севлиевско*, БД V, 19; Т. Бояджиев, *Речник на ѝвора на с. Съчанли, Гюмюрджинско*, БД VI, 29; П. Ив. Петков, *Еленски речник*, БД VII, 41; X. Хятов, *Речник на ѝвора на с. Раговене, Врачанско*, БД IX, 246; С. Стойков, *Лексикаша на банайскиј ѝвор*, ТБД IV, 79—80; М. Младенов, *Говорїи на Ново село, Видинско*, ТБД VI, 227.

Reč je sa slovenskog terena prešla i u dako rumunski: *jiglă* (Oltenija) i arumunski: *jigl'e*.⁴¹

Od zapadnoslovenskih jezika samo u češkom nalazimo fonetski ali ne i potpuni semantički ekvivalent naše lekseme: *žehlo* „motka, pritka“, *žehylko* „dugačak štap na čijem je jednom kraju pričvršćena metalna kuka; njim se kidaju suve grane koje se ne mogu dohvatiti rukom“, *žehle* „štap za lovačku mrežu“.⁴²

Na istočnoslovenskom terenu eventualni ekvivalenti naše reči bili bi: rus. *жа́йра* 1. „štap za držanje fitilja prilikom paljbe“ (Dalj I, 1307); 2. „kukica na udi-ci“ (Krasnojarsk, SRNG 9, 56); brus. *жа́йры* „ralo“; *жа́йры́/жа́йуры́/жа́йлыры́* „tanke suve grane“ (severozapadna Belorusija);⁴³ *жа́йль* „štap za koji se privezuje vedro kraj bunara“ (ESBM 3, 199).⁴⁴

Međutim, u ruskom i ukrajinskom je dominantno upravo značenje: „užaren gvozdeni štap za probijanje rupa u drvetu“: rus. *же́ло́, же́йло́, же́ло́, же́йло́* (Dalj I, 1335); *жа́йла, жа́йльни́к* (SRNG 9, 55). U ukrajinskom nailazimo samo na jedan oblik, *же́йло́* (SUM II, 528; Želehovski I, 122; Grinčenko I, 483) i samo u ovom značenju. Ovoj grupi se priključuje i brus. *же́йла* (ESBM 3, 260).

Navedeni materijal daje mogućnost da se izvrše izvesna semantička upoređenja. Pre svega, značenje „palica u jarmu“ posvedočeno je samo u srpskohrvatskom, makedonskom i bugarskom jeziku. Pa i na našem terenu njegovo je prostiranje ograničeno — javlja se samo u Srbiji, uglavnom istočnoj. Značenje „deo pluga“, potvrđeno u Lici, nalazimo i u bugarskom (sh. *žagra* : bug. *же́йль*). Sva ostala pomenuta značenja, npr. „kolac za koji se vezuje stoka“, „štap pomoću kojeg se vedro spušta u bunar“, „motka za koju se vezuje pas“, „suve grane“ — svedoče da je uvek u pitanju nekakav štap, motka, palica, pritka ili nešto što ima takav oblik. U nekoliko slovenskih jezika u naizgled sličnim rečima najraširenije je značenje: „usijan gvozdeni štap za probijanje rupa u drvetu“. Ono je posvedočeno u bugarskom, ruskom, beloruskom i ukrajinskom jeziku. U srpskohrvatskom jeziku ga nema (ali uporedi sh. *žiglja* „gvozdena sprava za žigosanje“ /RSANU/). Izgleda da je ovde delimično došlo do mešanja dveju porodica reči: jedne koja je predmet ovog razmatranja, tj. „palica u jarmu“ i druge, koja stoji u vezi sa glagolom *žegti, *žьgo* (sh. *žeći, žigati*), tj. „usijan gvozdeni štap za probijanje rupa u drvetu“.

Ovoj grupi reči bliske su po semantici, a donekle i po fonetskom obliku — reči koje su kontinuantе prasl. *žьzlъ i prasl. *žeželъ*. O. N. Trubačov⁴⁵ u prvu grupu ubraja stsl. *жьзль*, bug. *жезъл*, rus. *жезл*, *жезъл* češ. *žezlo*, slov. *žezlo*, sh. *žezlo, žeželj*. Ž. Ž. Varbot,⁴⁶ a to je, izgleda, verovatnije — ovu poslednju reč priključuje kontinuantama prasl. *žeželъ. Dakle, ovde imamo: crkvslov. *жажьль*

⁴¹ Za prvu reč vidi: H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch 2. überarbeitete und ergänzte Auflage* von Paul Miron, Wiesbaden, 1988, II, 508. Na nju ukazuje i Skok, ERHSJ III, 679 s. v. *žezlo*. Drugi primer je iz: T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, Bucu-rești, 1963, 591.

⁴² Primeri su iz: V. Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha, 1968, 724.

⁴³ *Словник беларускіх іаварак наўночна-заходняй Беларусі і яе ўайранічча* II, Мінск, 1980, 131.

⁴⁴ ESBM navodi ove reči kao pozajmljenice iz lit. *žagaras* „granje“ a istovremeno ukazuje i na polj. *żagary* „iverje koje npr. rode donose u gnezda“.

⁴⁵ Uporedi: O. N. Трубачев, *Слав. жьзль [u:]* Езиковедско-этнографски изследвания в памет на акад. С. Романски. София, 1960, 137—140.

⁴⁶ Uporedi: Ж. Ж. Варбот, *Славянские этимологии*, Этимология 1979, Москва, 1981, 32—34.

„lanac oko vrata (za robove), strus. *жажель* „lanac“, rus. dij. *жажель* „teška obaveza, breme“⁴⁷ i *жажоль* „štap koji zamenjuje lanac i za koji se vezuju psi“, polj. *zazel* „gudalo“ i sh. *žezelj*: 1. a. „motka pomoću koje ili za koju se vezuje pas“; b. pokr. „duža daščica, probušena na oba kraja, koja se vezuje psu za vrat i za kolac“; c. pokr. „trupac koji se vuče na lancu za psom, sprečavajući ga da preskoči ogradu“; d. pokr. „lanac kojim se vezuje pas“; 2. „toljaga, batina, mačuga“ (RSANU).

Međutim, i pored fonetske i semantičke sličnosti, i pored toga što Skok pominje sh. *žęgra* u odrednici *žezlo*, ove reči nisu u etimološkoj vezi sa srpskohrvatskim, makedonskim i bugarskim leksemama sa značenjem „palica u jarmu“. Izgleda da je kod ovih potonjih prvobitni vokalizam bio *e*, za razliku od *žvzlъ, *žęželъ*, koje imaju *ъ*, *ę*.

Sada se može preći na razmatranje etimologije sh. reči: *žagla*, *žaglja*, *žegla* *žeglja*, *žegra*, *žigla* „palica u jarmu“ i njihovih slovenskih ekvivalenta (mak. *жеїла*, *жеїол*, *жеїра*; bug. *жеїла*, *жеїла*, *жеїло*; češ. *žehlo*; rus. *жаїра*; brus. *жаїры*)

U dosadašnjoj etimološkoj literaturi uglavnom su analizirani bugarski oblici sa ovim značenjem, jer odgovarajući srpskohrvatski nisu bili poznati. Mogu se izdvojiti četiri osnovna pravca razmišljanja.

F. Miklošič i A. Brikner svrstavaju bug. *žęgol* pod *žęžel*. Njima se pridružuje Skok, ali navodi i mak. *žegla* i sh. *žęgra*, ukazujući pri tom na srodnost sa lit. *žągąras* „suva grana“, *žąginųs* „palica, kolac, stub“.⁴⁸

O. N. Trubačov i Ž. Ž. Varbot povezuju bug. *жеїла* sa češ. *žehlo* i smatraju ih izvedenicama od glagola *žęgti, *žęgo* „žeći“. Istu etimologiju daje i BER.⁴⁹

N. Rajter⁵⁰ napominje da je mak. *žegol*, *žegla*, *žegra* srodno sa nem. *Kegel* „kupa; keglja; kupasto brdo“.⁵¹ Ova nemačka reč potiče od ie. korena **ğęgh-*, **ğęgh-* „grana, štap, žbun“.⁵²

I najzad, V. Mahek smatra da je češ. *žehlo* srodno sa lit. *gęgnę* „drvena građa za kuću; direk, greda, balvan“.⁵³

Ako se pretpostavi da je praoblik naše lekseme bio **žęg-(ъ)la*, *žęg-ra (a na to ukazuju fonetski likovi odgovarajućih slovenskih potvrda), onda se mora odbaciti prvo mišljenje zbog već pomenutih razlika u korenskom vokalizmu.

Što se tiče etimologije koju zastupaju O. N. Trubačov, Ž. Ž. Varbot i BER, neosporno je da su oblici sa značenjem „usijan gvozdeni štap za probijanje rupa u drvetu“ izvedeni od glagola *žęgti „žeći“, *žęgati „žigati“, ali moguće je da su ti oblici nezavisni i da su se docnije izmešali sa starijim, rasprostranjenijim oblicima sa značenjem „motka, palica, štap“. Već je ranije ukazano na semantičku podudarnost svih navedenih reči, tj. da sve one označavaju nekakav štap, motku, pritku

⁴⁷ Uporedi bug. *жеїла/жеїл* „bežanje od teškog rada, težnja da se teškoća prebaci na drugoga“.

⁴⁸ Uporedi: F. Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien, 1886 409; A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa, 1989, 647; ERHSJ III, 679 s. v. *žezlo*.

⁴⁹ Vidi nap. 45. i 46; BER I, 530 s. v. *жеїла*.

⁵⁰ Vidi pod nap. 39.

⁵¹ Preciznije bi bilo reći da je srodno sa stvisnem. *Kegil* „palica, stub, kolac, štap, motka“.

Uporedi: F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin, 1960, 360.

⁵² Uporedi: J. Pokorny, *Indogermanisches Wörterbuch I*, Bern, 1959, 354 i F. Kluge, navedeno delo, 360.

⁵³ Vidi nap. 42.

ili predmet sličnog oblika. Prema tome, i prvobitno značenje prasl. *žeg-(ǝ)la, *žeg-ra bilo bi „motka, palica, štap“.

Pošto bi još stariji oblik od našeg *žeg-(ǝ)la, *žeg-ra verovatno poticao od korena *geg-/ *gēg-, vrlo je moguća srodnost ove lekseme sa stvisnem. *Kegil* i lit. *gėgnė*.⁵⁴

U pogledu tvorbene strukture, reč *žeg-(ǝ)la verovatno je nastala dodavanjem sufiksa *-la ili *-ǝla neposredno na koren *žeg-. Da li je taj koren bio nominalni ili je imenica bila motivisana nekim glagolom, ne može se sa sigurnošću utvrditi. Jedino što je pouzdano, to je postojanje i jednog i drugog sufiksa u praslovenskom jeziku. Sufiks *-la koji je, pre svega, služio za tvorbu nomina instrumenti, sreće se takođe i u nemotivisanim rečima tipa: *osla, *žila, *vila. Sufiks *-ǝla posvedočen je samo u retkim slučajevima, npr. *metǝla, ali se i on javlja u nemotivisanim rečima, npr. *jǝgǝla.⁵⁵

Budući da u slavističkoj literaturi nije rekonstruisan sufiks -ǝra, možda bi sh. oblik *žegra* trebalo izvoditi iz prasl. *žeg-ra. Sufiks *-ra se uglavnom javlja u rečima nasleđenim iz indoevropskog.⁵⁶

Kad su u pitanju oblici na ža- (*žagla*, *žaglja*), reč je ili o fonetskoj promeni,⁵⁷ ili se a u korenu javlja po analogiji sa oblicima tipa: *žǝgnuti* „opeći, bocnuti nekim vrelim, usijanim predmetom“; *žǝcnuti* „ubosti, bocnuti, probosti“; *žǝknuti* „isto“.

Oblik *žigla* takođe je samo transformacija starijeg *žegla*, nastala pod uticajem leksema iz porodice sh. glagola *žigati*.⁵⁸

U oblicima *žaglja*, *žeglja* došlo je do sekundarne palatalizacije suglasnika l.

Kao što je već napomenuto, sve ove reči pripadaju oblasti materijalne kulture. Međutim, sa promenom i nestajanjem realija na koje se odnose, i one postepeno iščezavaju iz jezika. Stoga je ovaj rad pokušaj da se, bar na papiru, te reči sačuvaju od zaborava.

⁵⁴ Kluge s. v. *Kufe* izvodi reč *Kufe* „komadić drveta“ iz *gēg(h)-: *gog(h)- „grana, štap, žbun“ i navodi da su sa tom rečju srodni germ. *Kegel*, *Kag*, *Kak*, a od negermanskih reči lit. *žāgaras* „suva grana“, *žāginiai* „plot“ i latv. *žagari*, *žāgas*. E. Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch* II, Göttingen, 1965, s. v. *žāgas* takođe navodi germ. ekvivalente: stvisnem. *Kegil* i srnsnem. *Kegel*. Međutim, i pod odrednicom *gėgnė* on navodi stvisnem. *Kegil*, što nije u redu. Pokorny s. v. *gēgh-, *gogh- između ostalog takođe navodi stvisnem. *Kegil* i balt. ekvivalente: lit. *žāgaras*, *žāgrė*, latv. *žagari*, *žāgas*. Inicijalno germansko k (*Kegil*) u poređenju sa litavskim ž (*žāgaras*) svedoče da je ie. koren imao palatalno inicijalno ġ (kao u obliku *gēgh-/ *gogh- koji rekonstruišu Pokorny i Kluge). Međutim, slovensko inicijalno ž (iz ranijeg g pred vokalom prednjeg reda — *žegla*, *žegra*) i lit. inicijalno ġ (*gėgnė*) verovatno su kontinuantie ie. korena sa velarnim inicijalnim g, tj. ie. *gēgh-/ *gogh-. Stoga izgleda da je najtačnije Mahekovo mišljenje o srodnosti češ. *žehlo*, a time i sh. ekvivalenata, sa lit. *gėgnė*.

⁵⁵ Uporedi: F. Sławski, nav. rad, 104 i 112.

⁵⁶ F. Sławski, nav. rad /u:/ *Słownik prasłowiański* II, Wrocław 1976, 18. Razlika u rodu između srpskohrvatskih reči (koje su sve ženskog roda) i njihovih ekvivalenata u drugim slovenskim jezicima (gde se javlja još i muški i srednji rod) donekle komplikuje stvar. Pošto je reč, po mišljenju autora, nemotivisana, ne može se reći kog je roda prvobitno bila, ali budući da su oblici ženskog roda najrasprostranjeniji, rekonstruisan je i prasl. oblik sa sufiksom ženskog roda.

⁵⁷ Skok, ERHSJ s. v. *žacati(se)* smatra da je samoglasnik a u ovoj reči nastao prevojem duljenja e od prasl. korena *žeg- u *žeći*, pa bi do iste promene moglo doći i u oblicima *žagla*, *žagra*. Belić (SDZb I, 32—35) govori o uticaju akcenta na izgovor samoglasnika, pa e prelazi u e^a, a u naglašenom položaju, ali se ponekad takav otvoren vokal sreće i pod akcentom.

⁵⁸ Uporedi sh. *žiglja* „gvozdena naprava za žigosanje konja“. Međutim, ne možemo u potpunosti odbaciti ni uticaj rumunskog *jigla*.

SKRAĆENICE

- BD = *Българска диалектолошка. Проучвания и материали*. София.
- BER = *Български етимологичен речник, А — миню*, I—III, София, 1962 — 1986.
- Bezljaj = France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika, A — O*, I, II, Ljubljana, 1977—1982.
- Dalj = В. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*. 3. исправленное и значительно дополненное издание под ред. И. А. Болуэна-де-Куртенэ, I—IV, с. — Петербург — Москва, 1903—1909.
- ERHSJ = P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I—IV, Zagreb, 1971—1974.
- ESBM = *Этымалаічны слоўнік беларускай мовы*. Редактар В. У. Маргынаў, А — Ліўянка, 1—5, Мінск, 1978—1989.
- Gerov = Н. Геров, *Речникъ на българскый языкъ*, I—V (IV—V подъ ред. на Т. Панчевъ), Пловдивъ, 1895—1904.
- Grinčenko = *Словарь украинскаго языка собранный редакціей журнала „Кіевская Сіарина“*. Редактировали, съ добавлениемъ собственныхъ матеріаловъ Б. Д. Гринченко, I—IV, Кіевъ 1907—1909.
- Kálal = M. Kálal, *Slovenský slovník z literatury aj nářečí*, Banská Bystrica, 1924.
- Leskovac, Mitrović = В. Mitrović, *Rečnik leskovačkog govora*, Leskovac, 1984.
- Mihăilă, Impr. = G. Mihăilă, *Imprmuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexicosemantic*, București, 1960.
- Miklosich, Lexikon = F. Miklosich *Lexicon palaeoslovenico-graecolatinum*, Vindobonae, 1862—1865.
- Pirot, Živković = N. Živković, *Rečnik pirotskog govora*, Pirot, 1987.
- PPJ = *Прилози проучавању језика*, Нови Сад.
- PSJČ = *Příruční slovník jazyka českého*, Praha, 1935—1957.
- RMJ = *Речник на македонскиот јазик*. Ред. Б. Конески, Скопје, 1961—1966.
- SDZb = *Српски дијалектолошки зборник*, Београд.
- SJS = *Slovník jazyka staroslověnského*. Hlavní red. J. Kurz, Praha, 1958 nn.
- SRNG = *Словарь русских народных говоров*. Глав. ред. (од II тома) Ф. П. Филин, Москва — Ленинград, 1965 n. n.
- SSRJ = *Словарь современной русской литературной языка* АН СССР, I—XVII, Москва — Ленинград, 1948—1965.
- SUM = *Словник українськє мови*. Голова ред. кол. І. К. Білодід, Київ, 1970 n. n.
- TBD = *Трудове њо българске диалектолошия*, София.
- Želehovski = С. Желеховский, *Малоруско-німецкий словарь*, I—II, Львів, 1886.

Марија Бьелєиич

О ПРОИСХОЖДЕНИИ НЕКОТОРЫХ СЛОВ ИЗ ВОСТОЧНОЙ СЕРБИИ

Резюме

В данной работе рассматриваются три праславянские лексемы, встречающиеся в диалектах восточной Сербии.

Происхождение сх. *mel(j)ica* f. „станок для мяты конопли“ еще недостаточно выяснено. Это существительное могло бы быть или реликтом прасл. **medlica* < **medlo* < **meṭi* „мять, ломать, тереть“ в сербскохорватском языке, или заимствованием из рум. *meliță* /Пореч, Грабовица/ или болг. *мелици* /Пирот/. Форма *meljica* возникла в результате вторичной палатализации.

Сх. *vra(h)* m. „гумно; ряд снопов пшеницы на току; молотба; куча, грудa“ итд. восходит к прасл. **vorhь* < **verhti* „молотить“.

На основании сх. *žegla*, *žegra* исходных форм в других славянских языках, можно было бы реконструировать прасл. формы **žeg-(ь)la*, *žeg-ra* образованные непосредственно от корня **žeg-* при помощи суффиксов *-(ь)la*, **-ra* с первобытным значением „палка, жердь, пест“. В форме *žagla a* в корне результат фонетического изменения или появилось по аналогии с формами типа *žagnuti*, *žacnuti* итд. Форма *žigla* образована под влиянием лексем типа *žigati*. В формах *žaglja*, *žeglja* согласный *l* подвергся вторичной палатализации.